

RU DENIA PRIN ÎNCUSCRIRE LA CATOLICII DIN MOLDOVA

Ion H. Ciubotaru

Cuscria sau *cuscrenia* reprezintă una din cele mai vechi și mai complexe forme de înrudire prin alianță. Literatura noastră de specialitate înregistrează aproape cincizeci de termeni ce pun în evidență toate categoriile de rudenie prin încuscrire existente pe cuprinsul țării. Unele cuvinte, cum ar fi *socru*, *soț*, *cumnat* sau *cuscru*, – cu care sunt denumiți o parte dintre actanții ceremonialului nupțial din satele catolicilor moldoveni – conservă aspecte arhaice, mai puțin cunoscute, care par să aducă deslușiri importante cu privire la obârșia și identitatea acestei populații.

Alegându-și viitoarea soție, mirele intră inevitabil în relație de rudenie cu consangvinii fetei, în primul rând cu părinții acesteia, care îi devin socri. La fel se întâmplă și cu mireasa, aceasta ajungând, prin căsătorie, *nora* părinților soțului ei. Diferența între aceste două tipuri de alianță, statornicită la noi prin tradiție, își află suportul în faptul că societățile rurale din aria indo-europeană sunt predominant *patriliniare* și *patrilocale*, puținele excepții care apar în unele zone din sud-estul Europei neavând nici un fel de reverberații asupra spațiului nostru etnocultural.

În aceste condiții, tânăra noră adusă în noua gospodărie, trebuie să contracteze relații importante cu părinții soțului, îndeosebi cu mama-soacră, de a cărei înțelegere și chiar complicitate va avea nevoie. Lucrurile stau altfel în cazul tânărului care se însoară, deoarece „pentru bărbat nu există nici o necesitate de a distinge, prin termeni specifici, pe părinții soției, cu care el nu locuiește împreună”¹. Relația dintre socri, aflați în cele două tabere ale ceremonialului nupțial, se conturează în funcție de acele secvențe în care sunt protagoniști. De altfel, pe întregul parcurs al nunții, ei se află foarte puțin timp împreună, față în față sau alături, acest lucru întâmplându-se doar la masa mare și numai în situațiile în care nunta se

¹ Apud Nicolae Constantinescu, *Relațiile de rudenie în societățile tradiționale. Reflexe în folclorul românesc*, București, Editura Academiei, 1987, p. 81.

face într-un singur loc. În toate împrejurările însă, socrii mari sunt mereu avantajați în raport cu părinții miresei. La orice ospăț tradițional, ierarhia personajelor principale, cu excepția mirilor, îi așeza în prim-plan pe *socrii cei mari*, cărora li se acorda cea mai mare atenție, apoi pe *nașii de cununie* și abia în al treilea rând pe *socrii cei mici*.

Pe vremuri, când nunțile se făceau în două locuri, petrecerea de la casa socrilor mici se ținea fără mire și mireasă, protagoniștii ceremonialului nupțial fiind înlocuiți de o rudă a miresei și un cavaler de onoare, care le mulțumeau nuntașilor pentru daruri la „bănit” (Răchiteni – Iași). Strigăturile ce se rostesc la luatul zestreii îl prezintă pe socrul cel mic în postură de victimă neajutorată, fiind jefuit ziua în amiaza mare de către „hoți” neînarmați: „Domnu socru cu brâu lat, / Ai dormit ori ai fost bat ? / Am vinit și te-am pradat, / Fără puști, fără pistoali, / Numa cu palmili goali” (Butea – Iași)². Momentele de adevărată cinstire a socrilor mici se rezumă la secvența în care mirii își iau *Iertăciunea*, înainte de a pleca la cununie, precum și la întâlnirea de luni seara, spre sfârșitul nunții, atunci când este sărbătorită castitatea miresei.

În ceea ce îl privește pe socrul cel mare, el este mereu în centrul atenției, dar în același timp trebuie să aducă și o contribuție hotărâtoare la cheltuielile ce se cer pentru buna organizare a nunții. Este și motivul pentru care, în unele localități – cum ar fi Tămășeni – Neamț – părinții mirelui nu închină la masa cea mare, întrucât „ei au făcut nunta”. Socrii cei mari joacă, de asemenea, un rol esențial la primirea mirilor, atunci când aceștia vin pentru prima dată la casa unde va avea loc principala petrecere nupțială. Li se seamănă grâu în cale, sunt stropiți cu apă, li se pun bani pe pantofi, îi primesc la poartă cu un colac sau în prag cu pâine și sare, cu băutură, dulceață sau miere de albine etc. Prin intermediul acestor gesturi magice, în care se îmbină puterea intrinsecă a alimentelor rituale cu simbolurile propitiatoare și apotropaice ale cercului, meandrului și crucii (formele în care se mișcă actanții ori se aruncă cu grâu, cu apă sau vin), socrii cei mari îi înfiază pe tinerii căsătoriți, integrându-i în noua familie.

La rândul său, soacra cea mare se dovedește a fi principalul factor de agregare, atunci când nora coboară din căruță în fața casei. Îi aduce un scăunel, pentru a coborî mai ușor, îi pune o pernă pe scăunel, o îmbrățișează și o sărută, îi oferă daruri. Și tot acum îndeplinește un ritual circumambulatoriu de adopție și de alungare a deochiului, fie că se

² Inf. Ruxandra C. Fieraru, 48 de ani, 7 clase, agricultoare, satul Doljești, județul Neamț. Născută în Butea – Iași. (*Texte folclorice*, notate în august 1968).

așează pe scaun împreună cu mireasa și se învârt amândouă cu tot cu scaun (Nicolae Bălcescu – Bacău), fie că, după ce pune pe capul nurorii un colac, se învârtă împreună cu ea în cerc, de trei ori, „după mersul soarelui pe cer” (Frumoasa – Bacău).

Chiuitoarele n-o cruță deloc pe mama mirelui, amintindu-i că trebuie să se mai domolească, dacă vrea să se împace bine cu nora. Celebrul complex al soacrei neînduplecate, creionată în strigături ca o zmeoaică înfocată, este expus în contextul ceremonialului nupțial, pentru a preveni conflictele virtuale. Deși, aparent, este de-a dreptul înfricoșătoare – „ – Soacrî, soacrî, poamî acrî, / Di te-i coaci-on an ș-o varî, / Tot ești acrî și amarî, / Di te-i coaci cu lunili, / Tot îni răpui zâlili, / Di te-i coaci cât te-i coaci, / Ca mama nu te-i mai faci !” (Nisiporești – Neamț)³ – soacra cea mare se poate dovedi destul de vulnerabilă în fața unei rivale pe măsură: „Doauî nurori ai avut, / Nici una nu ț-o plăcut, / Da di asta, cî-i mai micî, / Ai sî stai sub pat di fricî !” (Fărcășeni – Iași)⁴. Când soacra mare trece mireasa pe sub colacul ținut de două druște (Răducăneni – Iași) sau o trage cu prosopul peste pragul casei, gesturile sale au rostul de a asigura armonia relațiilor viitoare, de a influența întemeierea noii familii sub o zodie cât mai favorabilă.

Referitor la paralelismul antagonic ce se face, în folclorul ceremonialului de nuntă, între cele două soacre, trebuie spus că el urmărește rezolvarea altei situații conflictuale posibile. Analizând motivul „Printre două pârăuțe / Se plimbă două măicuțe”, în variantele sale din zona Sibiului, folcloristul Mihai Pop atrage atenția că acesta are drept sorginte *schimbul* care se face între cele două soacre și care are drept mobil însăși mireasa: „Schimbul apare ca un *dar*, pe care mama fetei îl face soacrei ei. Un dar pur, propriu schimburilor matrimoniale, fiindcă neurmând regula *do ut des* este scos în afara darurilor compensate. Nefiind compensat, el înscrie o obligație asupra celei care îl primește”⁵.

Cântecul luat în discuție pune față în față soacra cea fericită (mama feciorului) și soacra supărată (mama fetei): „Una să plimba rîzînd, / Alta să plimba plîngînd. / Cea plîngînd așa zicea: / Am scăldat, am pieptănat, / Ajutorul mi l-am dat. / Cea rîzînd așa zicea: / N-am scăldat, n-am

³ Silvia Ciubotaru, *Strigături din Moldova*. Cercetare monografică. Cu un capitol de etnomuzicologie de Viorel Bârleanu și Florin Bucescu, Iași, în C.A.F., IV, 1984, p. 264.

⁴ *Ibidem*, p. 266.

⁵ Mihai Pop, *Folclor românesc. Texte și interpretări*, vol. II, ediție îngrijită de Nicolae Constantinescu și Alexandru Dobre, București, Editura Grai și Suflet – Cultura Națională, 1998, p. 310.

pieptănat / Și-ajutor mi-am căpătat”⁶. Opoziția dintre cele două mame este surprinsă și în lirica folclorică nupțială din satele catolicilor moldoveni: „Colo-n vali, la fântâni, / Sî țân soacrili di mânî, / Una râdi și-i voioasî, / Cî ari norî frumoasî, / Alta plângi și suspinî, / C-o scapat fata din mânî” (Răchiteni – Iași)⁷. Alexei Mateevici consemnează și el, pentru spațiul basarabean, o variantă a motivului de mai sus, în care se evidențiază și mai pregnant contrastul dintre cele două soacre: „Una râde, / Foc aprinde, / Una plânge, / Focu-l stânge”⁸.

Când soacra mică are și alți copii, pe lângă fata pe care o căsătorește, și, mai cu seamă, atunci când are feciori, existând deci posibilitatea de a fi, la rândul ei, și soacră mare, supărarea pricinuită de măritișul fetei se atenuază. Nu același lucru se întâmplă atunci când se desparte de unica sa fiică. De aceea, *vornicesele* care strigă la nuntă încearcă să o liniștească, făcându-se mesagerele soacrei celei mari: „Nu fi, cuscri, suparatî, / Nu ți-ai dat fata hargatî, / Ai dat-o di gospodinî, / I-om da cheili pi mânî, / Și-a îmbla ca o stăpâni”⁹.

A doua zi după ce se termina masa cea mare, atât la casa mirelui cât și la cea a miresei avea loc *socria*. Un ospăț mai restrâns, la care participau socrii, rudele de sânge și cele prin alianță, în special nașii de cununie, de mir și de botez, vecinii și câțiva prieteni mai apropiați. De cele mai multe ori însă, mai ales atunci când nunțile nu se făceau în două locuri, masa *socriei* era comună și avea loc la casa mirelui. Același obicei era și în satele basarabene. După cum spune Alexei Mateevici, „cea dintâi întâlnire a socrilor celor mici cu cei mari se petrece la masa asta, care este numită masa socrilor”¹⁰. Cu aceeași denumire, acest festin este atestat și în alte zone folclorice românești – sudul Moldovei, zona Buzăului, Romanații, Vâlcea și Doljul – pretutindeni fiind vorba de masa de la sfârșitul nunții, la care participă atât părinții băiatului cât și cei ai fetei¹¹.

⁶ Ioan Macrea, *De-aș mai fi o dată june*. Cu un studiu introductiv de dr. Ilie Moise, Sibiu, CJCP, 1995, p. 71.

⁷ Inf. Aguda M. Doboș, 99 de ani, nu știe carte, agricultoare. (Înregistrare mg. făcută la 28 decembrie 1999).

⁸ Alexei Mateevici, *Opere*, vol I, p. 298.

⁹ Inf. Elisabeta P. Farcaș, 91 de ani, nu știe carte, agricultoare, satul Barticești, comuna Botești, județul Neamț. (Înregistrare mg. făcută la 15 martie 2000). O variantă a acestei strigături circulă și în zona Rădăuților – Suceava: „Nu fi, cuscri, suparatî, / Nu ți-ai dat fata hargatî, / Ai dat-o di gospodinî, / I-om da cheia căsi-n mânî, / S-a plimba din casî-n șurî / Și-a ci gospodinî bunî, / S-a plimba din șurî-n casî / Și-a ci gospodin-aleasî !” (Silvia Ciubotaru, *Strigături din Moldova*, p. 254).

¹⁰ Alexei Mateevici, *Opere*, vol. I, p. 298.

¹¹ Ion Mușlea, Ovidiu Bârlea, *Tipologia folclorului*, p. 445.

Cu socrii se începea alianța dintre cele două neamuri, în momentul *peștitului*, și tot cu ei se pășea acum într-o altă etapă, aceea a riturilor postnupțiale. La Luizi-Călugăra, Bacău era obiceiul ca la *socrie* să se ofere și daruri. Soacra cea mare primea o cămașă brodată de mâna miresei, socrii le închinau plocoane mirilor și, uneori, tot acum „băneau” *ostenitorii*, cei care, în timpul mesei celei mari, fuseseră ocupați cu servitul nuntașilor. După masa *socriei*, părinții mirilor se reîntorc la starea inițială, lăsându-i pe tinerii soți să-și urmeze destinul.

În ceea ce privește cuvântul *soț*, s-a putut constata că, în mai multe localități din Dieceza de Iași – așa cum se obișnuiește și în alte ținuturi românești – femeile folosesc și astăzi încă două apelative (*om* și *român*) atunci când vorbesc despre partenerii lor de viață: „Nu ni-i *omu-acasă*” (Iugani – Iași), „Așa povisté *omu* héu” (Buruiești – Neamț), „Iaca-mi vine și *romănu* di la câmp” (Butea – Iași) etc. De altfel, așa cum arătam într-un capitol anterior, imediat după *deshobotare*, o dată cu schimbarea straielor și a însemnelor ceremoniale, mireasa devine *gospodină*, iar mirele *om tânăr*, adică *bărbat* tânăr, sensul cuvântului *bărbat* suprapunându-se aici peste acela de *soț*.

Cu aceeași accepțiune este utilizat și apelativul *român*. Faptul a fost remarcat încă din anul 1925, de către P. Bonaventura Morariu, într-un articol privitor la *Istoricul satului și parohiei Hălăucești*¹² din județul Iași. Șase decenii mai târziu, Dumitru Mărtinaș revine asupra acestei chestiuni, precizând că femeile din satele cu populație catolică își numesc în mod frecvent soții cu cuvântul *român* („măi române”, „romănu-héu”, „n-o vinit romănu”, „n-o murit romănu”), după care adaugă: „Dacă ele ar avea conștiința că sunt maghiare, desigur că nu și-ar denumi soții cu acest termen”¹³.

Un interes aparte suscită și cuvântul *cumnat*, provenit din latinul *cognatus*, pentru care, în mai multe sate catolice din Moldova, se folosește apelativul *ler* (Butea, Hălăucești, Iugani, Răchiteni – Iași, Adjundeni, Buruiești, Gherăiești, Pildești, Săbăoani, Tămășeni – Neamț, Galbeni, Gioseni, Mărgineni, Nicolae Bălcescu, Trebeș, Valea Seacă – Bacău) etc. Ca și *cognatus*, termenul de înrudire *ler* este moștenit tot din latina populară, fiind un derivat al lui *léver*, devenit mai târziu *lévir*, formă ce poate fi întâlnită în mai multe dicționare ale limbii latine, înțelesul său fiind acela de

¹² Dumitru Mărtinaș, *Originea ceangăilor din Moldova*. Text revizuit și îngrijit de Ion Coja și V. M. Ungureanu, note și comentarii, bibliografie și indici de V. M. Ungureanu, postfață de Ion Coja. Cuvânt introductiv de I. Dumitriu-Snagov, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1985, p. 156.

¹³ *Ibidem*, p. 93.

cumnat. Cu acest sens, cuvântul *ler* nu figurează în nici unul dintre dicționarele limbii române. Lipsește, de asemenea, din atlasele dialectale, precum și din toate glosarele regionale la care am avut acces.

Prima atestare scrisă a apelativului *ler* îi aparține preotului Athanasie Vasilescu, autorul unei monografii asupra mănăstirii și comunei Doljești din zona Romanului¹⁴. Independent de această informație, profesorul Dumitru Mărtinaș – care cunoștea cuvântul *ler* încă din copilărie – îl urmărește în toate cercetările sale asupra originii ceangăilor din Moldova și îi consacră, în cartea pe care a realizat-o, câteva pagini bine documentate. Este și motivul pentru care nu insistăm asupra unor chestiuni pe care el le-a clarificat deja. Concluzia sa este că această „prețioasă moștenire lexicală, coborâtoare din latina populară”, aproape dispărută astăzi din româna comună, „s-a păstrat la început numai în dacoromâna transilvăneană”, iar de aici s-a restrâns, menținându-se doar în graiul catolicilor din Moldova. „Fiind necunoscut idiomurilor romanice și limbilor popoarelor vecine, cuvântul *ler* s-a putut conserva și transmite numai prin filiera graiului unei populații daco-romane, care a vorbit *ab initio* în grai romanic, încă din epoca îndepărtată a originilor”¹⁵.

În legătură cu așezările în care se conservă cuvântul *ler*, despre care Dumitru Mărtinaș spune doar că sunt situate „cu deosebire în grupul nordic” al acestei populații, cercetările etnologice din ultimii ani atestă o arie de răspândire mult mai largă și o frecvență sporită a celor ce cunosc acest termen, în ciuda faptului că în majoritatea localităților investigate se află aproape de limita ieșirii din vorbirea curentă. Apelativul *ler* este utilizat numai în formulele de adresare către un *cumnat* mai în vârstă și nu unul oarecare, ci doar *soțul surorii mai mari*. La fel ca în limba latină populară, unde sintagma „*vir sororis léviri est*” era bine cunoscută, și în graiul catolicilor din Moldova folosirea cuvântului *ler* pune în evidență o nuanță de respect din partea vorbitorului.

Se folosesc, de asemenea, formele diminutive *lerúțule* (Traian – Neamț), *lerică* (Hălăucești – Iași), *lerișórule* (Adjudeni – Neamț), dar și *léri* (Săbăoani – Neamț), *lérico* (Galbeni – Bacău), *lerișco* (Gioseni – Bacău), *léreszkem* (Somușca – Bacău), acestea din urmă fiind derivate din *lérem*, cu înțelesul de „*lérule !*” Câteva dintre exemplele de mai sus, a căror sonoritate străină este evidentă, provin din localități ce au fost sau

¹⁴ Preot Ath. Vasilescu, *Monografia mănăstirii și comunei Doljești din județul Roman*. Studiu istoric și critic, Roman, Tipografia Beram-Tatăl, 1930, p. 195-196. Vezi și Dumitru Mărtinaș, *op. cit.*, p. 153.

¹⁵ Dumitru Mărtinaș, *op. cit.*, p. 90-91.

mai sunt încă bilingve, în sensul că oamenii satelor respective vorbesc, în egală măsură, limba română și graiul ceangăiesc. Dumitru Mărtinaș subliniază faptul că formele *ler-em* și *ler-eszkem* au trecut din limba română în graiul unguresc-ceangău, la fel cum au pătruns și alte cuvinte de origine latină, precum verbul *a corinda* și substantivul *păcurar*, devenite *kóringálni* și *pakurár*. Concluzia celui ce s-a ocupat, cu atâta dăruire, de aflarea adevărului cu privire la identitatea populației din care făcea parte este, și de această dată, fără echivoc: „acești termeni românești transpuși în ungurește ilustrează atât originea românească a ceangăilor secuizați, cât și prioritatea în timp a graiului lor românesc față de bilingvismul ulterior”¹⁶.

O semantică bogată și, mai ales, forme puțin cercetate, înregistrează, în satele de care ne ocupăm, și cuvântul *cusclu*, cu toate derivatele sale: *cusclă*, *cusclri*, *cusclrie*, *cusclrenie* etc. Sensul de bază al termenului este cel general cunoscut și răspândit pe întreg teritoriul dacoromân, apoi la aromâni și, parțial, la meglenoromâni¹⁷, pretutindeni indicând o înrudire prin alianță între părinții protagoniștilor nunții și, mai rar, între frații și surorile tinerilor căsătoriți în raport cu părinții mirelui sau ai miresei. sunt formule de adresare pe care le folosesc și românii ortodocși, indiferent dacă sunt din Moldova sau din alte provincii. În Țara Hațegului, de exemplu, „frații și surorile miresei și mirelui încă zic părinților acestora *cusclu-cusclă* și chiar între ei se numesc așa”¹⁸.

După cum spune Vasile Scurtu, cunoscutul cercetător al termenilor de înrudire în limba română, „persistența cuvântului *cusclu* încă din limba latină (*cónsocrum* > *cusclu*, **cónsocra* > *cusclă*) ne arată puternica lui vitalitate”, o dovadă în plus constituind-o și faptul că din limba noastră „cuvântul a trecut în unele limbi vecine sau conlocuitoare, cum ar fi bulgara sau maghiara”¹⁹. Termenul românesc *cusclu* a pătruns în limba bulgară sub aceeași formă (*kuskru*), dar nu cu înțelesul de mai sus, ci cu acela de „invitat la nuntă din partea mirelui și a miresei”²⁰, conotație colaterală a sensului principal, apărută ca o „contagiune semantică” (V. Scurtu), urmare firească a bogăției gradelor de rudenie prin încuscire. Cât despre versiunile ungurești ale cuvântului în discuție,

¹⁶ *Ibidem*, p. 91-92.

¹⁷ Vasile Scurtu, *Termenii de înrudire în limba română*, București, Editura Academiei, 1966, p. 216.

¹⁸ Ovid Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului*, București, Socec, 1915, p. 236.

¹⁹ Vasile Scurtu, *op. cit.*, p. 216-217.

²⁰ *Dicționarul limbii române*, tomul I, partea a II-a, litera C, București, Tipografia Universul, 1940, p. 1041-1042.

acestea sunt *kuszkra*, *kuszkura*, *kuszkora* și *kuszkruy*, toate fiind prezentate și analizate de Géza Blédy într-un studiu din anul 1942, intitulat *Influența limbii române asupra limbii maghiare*²¹. Peste mai mulți ani, cercetătorul clujean Jenő Nagy, ocupându-se, la rândul său, de influența limbii române asupra lexicului maghiar dintr-o comună bistrițeană²², include între împrumuturi și cuvintele *cuscru*, *cuscră*.

Câmpul semantic al apelativului *cuscru* se lărgiște însă simțitor, în contextul nunții tradiționale din satele catolicilor moldoveni, îndeosebi atunci când se utilizează doar forma de masculin plural. Cuvântul *cuscri* devine astfel un termen generic, ce îi denumește pe toți nuntașii mirelui în opoziție cu cei ai miresei. Acest înțeles ar putea fi numit însă cumulativ, întrucât reunește încă două accepțiuni anterioare ale termenului, astăzi abia sesizabile, dar care pot fi întâlnite în alte regiuni ale țării. Prima se referă la neamurile socrilor mari în general, iar cea de a doua se folosea doar pentru a denumi grupul fetelor și al flăcăilor din anturajul protagonistului nunții.

Atunci când pornea spre casa părinților fetei, alaiul mirelui era format, în cea mai mare parte, din fete și flăcăi, iar printre ei nu se aflau niciodată socrii cei mari. Cu toate acestea, oamenii care îi vedeau trecând pe ulițele satului spuneau că „sî duc *cuscrii* dupa nireasi” (Barticești – Neamț)²³, iar nuntașii de la casa socrilor mici, „când auzău cî vin *cuscrii*, nu știeu cum sî legi porțâli mai repidi” (Răchiteni – Iași)²⁴. Și mai concludente sunt, în această privință, cântecele ce se intonau la înhobotatul miresei, în care nuntașii mirelui sunt numiți întotdeauna *cuscri*, cu o formă arhaică a termenului, asupra căreia vom reveni: „Așteptați voi *cruschi*, / Îngăduiți taruschi, / Pân’ ci va vini / Mama di la vaci, / Pi min’ sî mă scrie / În toarta doniți” (Fărcășeni – Iași)²⁵.

Obiceiul de a distinge cele două alaiuri nupțiale (al mirelui și al miresei) prin termeni specifici este bine conservat în mai multe zone ale Transilvaniei și Banatului. În Țara Hațegului, de pildă, neamurile mirelui se numesc *cuscri*, iar cele ale miresei *dârzari*²⁶. Prin părțile Apusenilor,

²¹ Apud Vasile Scurtu, *op. cit.*, p. 350.

²² Jenő Nagy, *Contribuții la studiul influenței limbii române asupra lexicului graiului maghiar din comuna Sărata, raionul Bistrița*, în vol. *Omagiu lui Iorgu Iordan, cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, București, Editura Academiei, 1958, p. 623.

²³ Inf. Andrei I. Cadar, 80 de ani, 7 clase, dascăl. (Înregistrare mg. făcută la 15 martie 2000).

²⁴ Inf. Aguda M. Doboș, 99 de ani, nu știe carte, agricultoare. (Înregistrare mg. făcută la 28 decembrie 1999).

²⁵ **A.F.M.B.**, Mg. 407, I, 4. Inf. Eva A. Ciobanu, 51 de ani, 7 clase, agricultoare, satul Fărcășeni, comuna Strunga, județul Iași. Culege Lucia Cireș în 1980.

²⁶ Ion Conea, *Clopotiva*, vol. II, p. 411.

atunci când mireasa era din alt sat, se duceau după ea *cuscrii*, adică un alai de nuntași format din „rudele apropiate și prietenii mirelui, de regulă tineri”²⁷. În Țara Zarandului, fenomenul era atât de puternic încât a pătruns și în balade: „Când fu ziua sâmbetii / *Cuscree* Chivei și veni ; / Și strigară cât strigară, / – Ieși, tu, Chiva noast-afară / Și descuie porțile, / Sî-ntoarcem hâncele, / Să dai apă *cuscriilor*, / C-așa-i data fetelor”²⁸. La fel par să fi stat lucrurile și în satele maramureșene, unde cuvântul *cuscri*, cu sensul de rude ale mirelui, poate fi întâlnit în poezia funebră. Într-un bocet pentru o fată mare, cules din Rona de Jos în primele decenii ale veacului trecut, se spune: „Ieși, mireasă, din cămară, / Strânge-ți *cuscrii* de pe-afară, / Că ți-o vinit nechemăți / Și-or merge neospătați”²⁹.

Nuntașii mirelui mai sunt numiți *cuscri* în câteva așezări sătmărene, apoi în extremitatea nord-estică a județului Bihor, prin părțile Năsăudului, în ținutul Făgărașului, zona Almăjului ș.a. Cu același înțeles, acest termen de adresare apare și în dialectele sud-dunărene, îndeosebi la aromâni și istoromâni³⁰. Este de presupus că, într-o perioadă mai îndepărtată, apelativul *cuscri* – cu sensul de rude, prieteni sau nuntași ai mirelui – a fost răspândit pe întreg cuprinsul țării. Aria lui s-a restrâns pe măsură ce datina organizării nunților în două locuri a intrat în disoluție ori chiar a fost abandonată. Un indiciu în această privință îl constituie persistența unor termeni cu care erau sau mai sunt încă denumiți nuntașii socrilor mici. În raport cu *cuscrii*, care veneau la mireasă din partea socrilor mari, oamenii ce îi însoțeau pe părinții fetei la casa mirelui se numeau *dârzari* (Țara Hațegului, Valea Almăjului), *corintei* (Banat, Valea Crișului Negru, Țara Oașului), *terfari* și *cerfari* (zona Sibiului, centrul și estul județului Arad) și *pochinzeri* sau *pocânzei* (Olt, Prahova, Dîmbovița, Teleorman, Ialomița, Argeș, Buzău, Moldova și Basarabia).

O cercetare atentă a întregului spațiu, în care apar termeni consacrați pentru denumirea alaiurilor celor doi protagoniști ai ceremonialului nupțial, a scos în evidență faptul că în satele catolicilor moldoveni s-a păstrat apelativul *cuscri* cu toate conotațiile întâlnite în Transilvania și Banat, însă nu există nici o atestare pentru cuvintele *corintei*, *terfari* și *dârzari*, toate cu sensuri ușor peiorative, folosite pentru

²⁷ Ioan Popa, *Țara Secașelor*, p. 106.

²⁸ Ioan Șerb și Domițian Cesereanu, *Folclor din Țara Zarandului*, în vol. *Folclor din Transilvania*. Texte alese din colecții inedite, vol. I, București, Editura Pentru Literatură, 1962, p. 83.

²⁹ Pr. I. Bârlea, *Balade, colinde și bocete din Maramureș*, București, Casa Școalelor, 1924, p. 125.

³⁰ Vasile Scurtu, *op. cit.*, p. 217.

identificarea nuntașilor miresei. Cei trei termeni nu sunt cunoscuți nici măcar în satele cu populație bilingvă, cum ar fi Cleja, Fundu Răcăciuni, Lespezi, Somușca ori Pustiana, toate din județul Bacău, în ciuda faptului că primii doi (*corintei* și *terfari*) au o proveniență maghiară sigură, iar cel de al treilea (*dârzari*) pare să fie de aceeași sorginte.

Folosit numai la plural, cuvântul *corinteu* derivă din maghiarul *kurjantó* și înseamnă *chiuitor*³¹, iar prin extensie *nuntaș*. Tot numai la plural se întrebuințează și termenul *terfar* (sinonim cu *dârzar*), la baza căruia se află forma *tearfă*, împrumutată din maghiarul *tréfal*, cu înțelesul de *a glumi*, *a se distra*³². Prin urmare, atunci când vorbesc de nuntașii miresei, catolicii din Dieceza de Iași nu recurg la nici una din cele trei denominări (*corintei*, *dârzari* sau *terfari*), ci îi numesc *pocânzei* (Berzunți și Cucuieți – Solonț, Bacău, Cotnari – Iași), iar petrecerea la care aceștia sunt majoritari se cheamă *pocânzie* (Corni – Huși, Fântânele, Iazu Vechi, Oboroceni – Heleșteni, Mogoșești-Siret, județul Iași, Tupilați – Neamț ș.a.). Termenul *pocânzeu* sau *pochinzeu* – cu sensul de *vornicel* sau *nuntaș* al miresei – este semnalat în întreaga țară, îndeosebi sub formele sale de plural: *pocânzei*, *pochinzei* și *pochinzeri*. Etimologia cuvântului nu este încă precizată. H. Tiktin crede că forma *pocânzei* ar putea să-l aibă ca prototip pe slavul *ПОКАЗАТИ*, dar *Dicționarul limbii române* nu pare să împărtășească acest punct de vedere, optând pentru formula „etimologie necunoscută”. Petru Caraman, care se ocupă îndeaproape de familia acestui termen, afirmă că „presupunerea lui Tiktin este lipsită de temei (deoarece) în nici o limbă slavă nu există vreun derivat de la *ПОКАЗАТИ* (= *a arăta*), care să fi pătruns în terminologia nunții”. Savantul ieșean consideră că termenul *pochinzeu*, *pochinzei* este autohton, făcând parte „din fondul dacic al lexicului nostru”³³.

Vom încheia acest capitol cu câteva observații asupra unor aspecte ale cuvântului *cuscru*, despre care s-a vorbit mai puțin în literatura noastră de specialitate. Fenomenul s-a conservat până astăzi într-un mare număr de așezări ale catolicilor moldoveni, mai ales în acelea ce alcătuiesc grupul nordic al comunității în discuție. Astfel, în

³¹ *Dicționarul limbii române*, tomul I, partea a II-a, litera C, p. 793.

³² Vasile Bogrea, *Pagini istorico-filologice*. Ediție îngrijită, studiu introductiv și indice de Mircea Borcilă și Ion Mării. Cu o prefață de acad. Const. Daicoviciu, Cluj, Editura Dacia, 1971, p. 242.

³³ Petru Caraman, *Cântecul nunului. Din perspectiva originii, genezei și a funcției sale*. Contribuție comparativă la studiul epicii populare în versuri, în vol. *Studii de folclor*, I, p. 327. Vezi și *Dicționarul limbii române*. Serie nouă, tomul VIII, partea a 3-a, litera P, București, Editura Academiei, 1977, p. 902-903.

sate precum Butea, Fărcășeni, Iugani sau Răchiteni, aparținând județului Iași, Barticești, Nisiporești, Rotunda, Săbăoani și Traian, din zona Romanului, dar și în localitățile Galbeni, Gioseni, Horgești și Prăjești, situate în părțile sudice ale Bacăului, apelativul *cuscru* este folosit după cum urmează: masculin singular *cruscu*, feminin singular *cruscă*, masculin plural *cruschi*, feminin plural *crusche*. Mai rar, pot fi auzite și variantele de plural *cruști*, *cruște*.

Răspândit pe arii întinse și unitare, fenomenul pe care îl prezentăm nu este rezultatul unei *metateze*, așa cum ar putea să pară la prima vedere. Cea dintâi atestare a unor astfel de forme ale termenului de adresare *cuscru* figurează într-un dicționar al lui V. Wichmann, publicat în anul 1936 la Helsinki, în care autorul se ocupă, cu precădere, de ramura nordică a ceangăilor din Moldova. Referindu-se la terminologia obiceiurilor nuptiale, pentru care s-a documentat mai ales în satul Săbăoani – Neamț, Wichmann spune că localnicii zic la soacră *kruskă*, iar la socru *krusku*³⁴. Peste mai bine de două decenii, lingvistul maghiar Márton Gyula constată că în graiul ceangău din Moldova circulă mai multe perechi de cuvinte ce aparțin atât limbii române cât și celei maghiare. Printre exemplele analizate figurează și apelativul *cuscră*, pentru care locuitorii satelor bilingve folosesc două cuvinte: maghiarul *anyatárs* și românescul *kruska*³⁵.

Fonetismele supuse discuției sunt consemnate și în *Atlasul lingvistic român*, volumul al doilea, publicat de Sever Pop în 1942, harta nr. 217. Astfel, în localitatea Nojorid din nordul județului Bihor (punctul 320) apar forme identice cu cele din satele catolicilor moldoveni, respectiv *cruscu*, *cruschi*³⁶. Faptul nu este cătuși de puțin surprinzător, având în vedere că, pe parcursul lucrării, am identificat și alte elemente ce stabilesc punți de legătură între spiritualitatea populară din așezările pe care le investigăm și cea conservată în spațiul bihorean. De altfel, termenii la care ne referim par să fi avut odinioară o frecvență sporită în unele zone ale Crișanei, de vreme ce continuă să supraviețuiască în mai multe sate ale românilor din Ungaria, a căror obârșie bihoreană este bine cunoscută. Până nu demult, în localitățile respective, acolo unde se mai practica *fugitul* înainte de căsătorie, părinții încercau să prevină astfel de

³⁴ V. Wichmann, *Wörterbuch des ungarischen Moldauer Nordcsángó und des Hétfaluer Csángódialektes*, Helsinki, 1936, p. 85.

³⁵ Márton Gyula, *Perechi de cuvinte în graiul ceangău din Moldova*, în vol. *Omagiu lui Iorgu Iordan, cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, București, Editura Academiei, 1958, p. 560.

³⁶ Sever Pop, *Atlasul lingvistic român*, vol. II, Sibiu-Leipzig, Muzeul Limbii Române, Otto Harrassowitz, 1942, harta nr. 217.

situații, alegând încă de la botez „viitoarea *nevastă* sau *junere*” pentru propriul copil. Acest obicei se numea „*încruschire* din perină”³⁷.

Forme apropiate de cele discutate până acum sau ușor modificate, ca urmare a unui proces de disimilare, mai apar pe Valea Troțușului (satul Făget, comuna Ghimeș), unde au fost notate cuvintele *cruscu*, *cruscri*³⁸, apoi la Orbeni – Bacău și Puiești – Vaslui, în ambele localități fiind înregistrate variantele *cruscră*, *cruscre*³⁹. În fine, ultima atestare de care avem cunoștință, pentru spațiul nostru etnocultural, provine din Câmpia Română, zona Teleormanului, și i se datorează lui Marin Preda, care, auzind cuvântul în satul natal, l-a inclus în una din nuvelele sale: „– Ce, ce, ce ? Ce spui tu, *cruscre* Ilie ? Vorbea bătrâna aia surda, pe care n-o cunoșteam”. Sau: „– Noroc, *cruscre* Ilie (s.n.), nu zicea *cuscre*”⁴⁰.

După cum se știe, principalele cuvinte ce indică rudenția prin încuscrere, asupra cărora ne-am oprit mai sus, se întâlnesc și în limba albaneză, cu forme foarte apropiate și sensuri ce nu se deosebesc de cele existente în limba română. Ca și în graiurile românești, termenii latini *consócer*, **consócrā* au dat în albaneză *krushk* (*cuscu*) și *krushkë* (*cuscri*)⁴¹, alături de care mai pot fi întâlnite și derivările *krushqi* sau *krushkëri*, însemnând „a se uni două familii”, „a se înrudi”, „a se încuscri”⁴². Coincidența semantică nu poate fi trecută cu vederea, întrucât nu se limitează la înțelesurile uzuale pe care le au cuvintele *cuscu*, *cuscri*, ci le cuprind și pe cele colaterale.

La fel ca în satele catolicilor moldoveni, apelativele albaneze *krushkë* sau *krushqi* îi denumesc pe părinții tinerilor căsătoriți, dar și pe trimișii socrului mare, plecați împreună cu mirele să aducă mireasa de la casa părintească. Și acest fenomen nu este izolat, ci se găsește în majoritatea

³⁷ Maria Gurzó Ceglédi, *Ceremonialul nupțial la românii din Ungaria*. Teză de doctorat susținută la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, sub îndrumarea prof. dr. Dumitru Pop, anul 2000, p. 81.

³⁸ Sever Pop, *op. cit.*, punctul 578.

³⁹ Vezi *Noul atlas lingvistic român pe regiuni. Moldova și Bucovina*, vol. II, Iași, Editura Academiei, 1997, MN, planșele 84 și 85, punctele 603 și 612.

⁴⁰ Marin Preda, *Întâlnirea din pământuri. Nuvele*, ediția a II-a, București, 1948, p. 103-104. (Informația ne-a fost furnizată de lingvistul Stelian Dumistrăcel, căruia îi mulțumim și pe această cale).

⁴¹ *Dicționarul limbii române*, tomul I, partea a II-a, litera C, s.v. *cuscu*. Vezi și Vasile Scurtu, *Termenii de înrudire*, p. 216-217.

⁴² Cătălina Vătășescu, *La terminologie albanaise du mariage. Contribution*, în *Études et Documents Balkaniques et Méditerranéens*, 23. Sous la rédaction de Paul H. Stahl, Paris, 2001, p. 70.

ținuturilor locuite de albanezi⁴³. Mai mult chiar, termenul *krushkë*, cu o accepțiune lărgită a înțelesului de rude, s-a păstrat și la albanezii din zona Peloponesului, unde „Dhidhymioții se consideră neamuri cu locuitorii din Karakassi, Loukaïti și Radho, sate-colonii care au fost întemeiate de ei. Ca urmare, ei între ei își zic, în arvanită, *kushëri*, adică *veri* (<lat. *consobrinus*), și *krushkë* – rude prin alianță”⁴⁴.

Sintetizând, se poate constata cu ușurință că întreaga terminologie, folosită de catolicii din Dieceza de Iași pentru a denumi rudeniile prin încuscrire, este de origine romană. Unele cuvinte sunt răspândite pe tot cuprinsul țării (*socru-soacră, cumnat-cumnată, cuscrucuscără*), altele au o circulație zonală sau locală (*om și român* – cu înțelesul de *soț, bărbat*), iar câteva – între care se numără apelativul *ler*, cu sensul de *cumnat*, și fonetismele de tipul *cruscu, cruschi*, păstrate mai ales în satele de care vorbim, – aduc noi dovezi ce susțin cu claritate moștenirile directe din limba latină⁴⁵. Toate aceste elemente pledează convingător pentru identitatea românească a populației catolice din Moldova.

Résumé

L'ouvrage traite d'une des plus vieilles et complexes formes de parente par alliance. La littérature roumaine spécialise enregistre presque cinquante termes qui mettent en évidence toutes les catégories de parente par apparentage existantes sur le territoire roumain. L'auteur ne s'arrête qu'à quelques mots comme – beau-père, époux, beau-frère, – qui dénomment une partie des actants du cérémonial nuptial dans les villages des catholiques moldaves. Au tout d'une analyse ethnologique approfondu on a tiré la conclusion que tous la terminologie utilisée par les catholiques de la Moldavie pour nommer les parents par apparentage est d'origine romane. Tous les arguments invoqués témoignent fermement pour l'identité roumaine des catholiques moldaves.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ Maria Vellioti, *Le parrainage, l'adoption et la fraternisation dans un village arvanite du Péloponèse*, în *Études et Documents Balkaniques et Méditerranéens*, 13. Recueil IV. Sous la rédaction de Paul H. Stahl, Paris, 1987, p. 69.

⁴⁵ În legătură cu variantele latine *consocer* și *consócer*, prima fiind continuată de limbile română și albaneză (*cuscrucuscără, cruscu, krushk* etc.), iar cea de a doua aflându-se la baza derivatelor similare din limbile romanice occidentale, vezi: Petar Skok, *La terminologie chrétienne en slave*, en „Revue des Études Slaves”, X, 1930; Grigore Brâncuș, *Istoria cuvintelor. Unitate de limbă și cultură românească*, București, 1991; Haralambie Mihăescu, *La romanité dans le Sud-Est de l'Europe*, Bucarest, 1993.